

דבר העורכים

"הנהר הוא חלק מאיתנו כפי שהוא חלק מהנוף; הוא זורם דרך הזיכרון שלנו בדיוק כפי שהוא זורם דרך האדמה"
(ויליאם פוקנר)

לקראות ולקוראי אקולוגיה וסביבה שלום,

אנו גאים להציג בפניכם גיליון מיוחד המתמקד באחד מהמפעלים הסביבתיים המרשימים והמורכבים ביותר שנעשו בישראל בעשור האחרון: שיקומו האינטגרטיבי של נחל ציפורי. בשנים האחרונות מתעצבת פרדיגמה חדשה בתחום ניהול המים והשטחים הפתוחים בישראל – **הגישה האגנית האינטגרטיבית**, הגורסת שכל פעולות האדם המשפיעות על משאבי המים והקרקע ינוהלו על בסיס ראייה של מרחב גאוגרפי שהוא אגן ההיקוות כולו ולא ערוץ הנחל בלבד. מכיוון שהשטח מחולק בין בעלי עניין רבים, ניהול יעיל של האגן מחייב יצירת **שותפויות** עבודה בין משרדי ממשלה, רשויות מקומיות וארגוני סביבה. נוסף על כך, בעידן שינוי האקלים, ובייחוד בישראל המצטופפת, ההסתכלות האגנית מחייבת אותנו בהבנת הצרכים המגוונים של בעלי העניין השונים באגן כדי שנוכל לתת מענה מיטבי לכולם.

אם עד לפני שנים ספורות נתפס הנחל כ"תעלת ניקוז" שתפקידה למנוע הצפות ותו לא, הרי שהגישה החדשה מכוונת אותנו למעבר מפתרונות הנדסיים צרים ליצירת **תועלת מרובה ומגוונת**. במקום לתכנן פרויקט שנועד רק למנוע שיטפונות, הגישה האינטגרטיבית מקדמת פתרונות שנותנים מענה לכמה צרכים בו־זמנית: הגנה על תשתיות, שיקום אקולוגי של הנחל ויצירת מרחבי פנאי ונופש לציבור.

הפרויקט הלאומי לשיקום נחל ציפורי מגלם את הגישה האגנית האינטגרטיבית במיטבה. שיקום נחל ציפורי אינו רק פעולה של השבת מים לערוץ או שיקום גדותיו; זהו מהלך רחב היקף המכיר בכך שהנחל

הוא עורק חיים המקשר בין מערכות אקולוגיות, קהילות מקומיות, מורשת תרבותית וכלכלה אזורית. הפרויקט מבוסס על שיתוף פעולה חסר תקדים בין רשות ניקוז ונחלים קישון, קרן קימת לישראל, רשות הטבע והגנים, הרשויות המקומיות והמועצות האזוריות לאורך האגן, יד הנדיב, רשות המים, משרד החקלאות וביטחון המזון והמשרד להגנת הסביבה. מתוך הבנה שבאגן מתקיימים מגוון צרכים ואינטרסים לגיטימיים שהאחד אינו עולה על האחר, הפרויקט נדרש לספק פתרונות שטמונים בהם סוגים שונים ומגוונים של תועלת עבור האדם והסביבה. הפתרונות דורשים סינרגיה בין תחומים שונים, כדוגמת הנדסת ניקוז, אקולוגיה, הידרולוגיה, נופש, פנאי ועוד. אחד ההישגים המשמעותיים ביותר בשיקום נחל ציפורי הוא השילוב בין ה"כחול" (המים), ה"ירוק" (הצומח והמערכת האקולוגית) וה"חברתי". השיקום מתייחס לנחל כאל מרחב של פיוס – בין אדם לטבע ובין קהילות מגוונות החולקות את אותו אגן היקוות.

לצד התמקדות בפרויקט ציפורי, הגיליון נותן ביטוי להקשר הרחב של שיקום אגני של נחלים בישראל ולשחקנים המובילים את התחום בשנים האחרונות. הטמעת הגישה האגנית האינטגרטיבית וכן קידום התוכנית האסטרטגית לשיקום נחלים הם חלק קטן ממכלול מהלכים שהצליחו לדחוף קדימה את העשייה בתחום. זאת ועוד, הגיליון עוסק באתגרים של השטח – שימור ותחזוקה של שטחים שעברו שיקום, כיצד מנהלים פרויקטים בהיקף דומה באזורים אחרים, ומה המשמעויות הניהוליות והתקציביות של קידום מהלכים משני מציאות כמו פרויקט שיקום נחל ציפורי.

תוכני הגיליון סוקרים את ההיבטים השונים של השיקום: החל מהפסקת הזרמת הקולחים והשבת הזרימות הטבעיות, דרך שיקום בתי גידול לחים ושינוי היחסים בין החקלאים לנחל, עד ליצירת מערכת חברתית-אקולוגית והנגשת שבילי הליכה, ועוד ועוד. אנו תקווה כי הניסיון שנצבר בציפורי ישמש "מגדלור" מקצועי לפרויקטים עתידיים, ויזכיר כי גם במציאות של שינוי האקלים ולחצי פיתוח, ניתן להשיב לנחלי ישראל את חוסנם ואת יופיים.

"הנחל נע לכל מקום שהוא יכול, ומנסה להיות כל מה שהוא אמור להיות", כתב המשורר רוברט פרוסט. אפשר לומר בענווה שתפקיד אנשי המקצוע הוא לאפשר לנחל "להיות כל מה שהוא אמור להיות" – מערכת דינמית, חיונית ומתפקדת עבור האדם והסביבה.

**קריאה מהנה, זורמת ומעוררת מחשבה,
הילה ביניש ושחר בוקמן**

שיטפון בנחל ציפורי, ליד הכפר ראס עלי | צילום: אבי אריש, רחף צילום פרויקטים מהאוויר